

Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 1262

Oku Düşün Serisi: 30

KAHTÂNÎLER
İslâm Öncesi Dönemden
Emevilerin Sonuna Kadar
Zuhal TAŞKIN

Yayın Koordinatörü
Murat AYDEMİR

Editör:
Doç. Dr. Fuat İSTEMİ

Tashih
Ayşe ADAN KURT

ISBN: 978-625-428-454-0

1. Baskı, Şubat 2024, Ankara, 1.000 Adet

© Bütün yayın hakları Türkiye Diyanet Vakfı'na aittir.
Bu eser Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Matbaacılık
Ticaret İşletmesi Yönetim Kurulu'nun 24.11.2023 tarih
ve 183 sayılı kararıyla uygun görülmüştür.

*Bu eserin ilmi/edebî redaksiyonu İLK SAY Kurulu
marifetiyle yapılmıştır.*

Yayıncı Sertifika No: 48058

BASKI: **TDV**
YAYIN MATBAACILIK TİC. İŞLETMESİ
BASİMEVİ | PRINTING HOUSE

Ostim OSB Mah. 1256. Cad. No: 11

Yenimahalle/ANKARA

Tel: 0312 354 91 31 (pbx)

Faks: 0312 354 91 32

e-posta: bilgi@tdv.com.tr

KAHTÂNÎLER

İSLÂM ÖNCESİ DÖNEMDEN EMEVÎLERİN SONUNA KADAR

Zuhal TAŞKIN

OKU-DÜŞÜN SERİSİ

Medeniyetin inşasında ve ihyasında kitabın yeri tartışılmazdır. “Oku” emriyle başlayan vahyin rehberliğinde kâinatı okumaya, anlamaya ve anlamlandırmaya gayret eden İslâm medeniyeti de tam anlamıyla bir kitap medeniyetidir. Türk-İslâm kültürünün okumaya ve yazmaya, ilme ve âlime verdiği değer, geçmişten bugüne en büyük mirasımızdır.

Türkiye Diyanet Vakfı, vakıf geleneğini bütün haşmetiyle yaşatan ve hayrı arayanların dileklerine tercüman olan bir kuruluş olmasının yanı sıra, kurulduğu ilk günden itibaren daima bilginin gelişimine ve yayılımına hizmet etmiştir. TDV Yayınları, ilmin bireysel olduğu kadar toplumsal anlamda da inanç ve ahlâk dünyamızda taşıdığı hayati önemin idrakinindedir.

Oku-Düşün Serisi, TDV Yayınları'nın çeyrek asrı geçen bir süredir milletimizle buluşturduğu, hacmi küçük ama manası büyük kitaplardan oluşmaktadır. Dinler ve mezhepler tarihinden gönül dünyamızı aydınlatanlara, Türk-İslâm düşünürlerinden sosyal sorunlarımıza dair çözümlere kadar birçok farklı alanda kaleme alınan eserler, bugün yeniden gözden geçirilmekte ve zenginleştirilerek okuyucumuzun istifadesine sunulmaktadır. Amacımız bilgiyi tazelemek, seriyi yeni kitaplarla devam ettirmektir.

Gayret bizden, takdir okuyucudan, tevfik Yüce Allah'tandır.

Türkiye Diyanet Vakfı

Zuhal TAŞKIN

1982 yılında Adana'da doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini Adana'da tamamladı. 2002 yılında Osmaniye Üniversitesi İşletme Bölümü'nden, 2008 yılında Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden mezun oldu. Yüksek lisansını 2022'de Elâzığ Fırat Üniversitesinde tamamladı. Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesinde İslâm tarihi alanında doktora eğitimine devam etmekteydi. MEB'e bağlı ilk ve orta öğretim kurumlarında 2008 yılı itibarıyla Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmeni olarak görev yapmaktaydı. Azra ve Beyzanur adında iki kızı bulunan yazar 6 Şubat 2023 tarihinde Kahramanmaraş Pazarcık merkez üssünde meydana gelen depremde Adana ili Çukurova ilçesi Ekim Apartmanı'nın yıkılması neticesinde vefat etti.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	XI
KISALTMALAR	XV

BİRİNCİ BÖLÜM

KAHTÂNÎLERİN ARAP YARIMADASI'NA YAYILIŞI

A. KAHTÂNÎLERİN İLK YURDU: YEMEN	3
B. KAHTÂNÎLERİN KUZEY BÖLGELERE GÖÇ ETMESİ: ARİM SELİ VE ME'RİB BARAJ'NIN YIKILMASI.....	14
C. KAHTÂNÎLERİN SOYU.....	21
D. ADNÂNÎ – KAHTÂNÎ İLİŞKİLERİ	32
E. BAZI KAHTÂNÎ KABİLELER.....	37
1. Amâlik Kabilesi	37
2. Bânk Kabilesi	38
3. Behrâ Kabilesi	38
4. Belî Kabilesi	39
5. Becîle Kabilesi.....	40
6. Cüheyne Kabilesi	41
7. Cürhüm Kabilesi	42
8. Cüzâm Kabilesi	43
9. Dâr Kabilesi.....	44
10. Devs Kabilesi	44
11. Eş'ar Kabilesi	45
12. Ezd Kabilesi	46
13. Evs Kabilesi	46
14. Gassânîler	47
15. Hâris b. Kâ'b Kabilesi	48
16. Havlân Kabilesi	49

17. Hazrec Kabilesi.....	50
18. Hemdân Kabilesi.....	52
19. Huzâa Kabilesi.....	53
20. Himyer Kabilesi	55
21. Has'am Kabilesi.....	56
22. Kayn Kabilesi	56
23. Kelb Kabilesi	57
24. Kinde Kabilesi	59
25. Kudâa Kabilesi	60
26. Lahmîler	62
27. Meâfir Kabilesi	63
28. Mezhic Kabilesi.....	63
29. Mustalik Kabilesi	64
30. Neha' Kabilesi	65
31. Sa'dü Hüzeym Kabilesi	65
32. Sa'labe Kabilesi	66
33. Selûl Kabilesi.....	67
34. Sudâ' Kabilesi.....	68
35. Tenûh Kabilesi.....	68
36. Tay Kabilesi	69
37. Zübeyd Kabilesi.....	71

İKİNCİ BÖLÜM

HZ. MUHAMMED (s.a.s.) ve DÖRT HALİFE DÖNEMİNDE KAHTÂNÎ OLAN KABİLELERLE İLİŞKİLER

A. HZ. MUHAMMED (S.A.S.) DÖNEMİNDE KAHTÂNÎ OLAN KABİLELERLE İLİŞKİLER.....	75
1. Kahtânî Rivayeti	89
2. Hz. Muhammed'in (s.a.s.) Eşleri.....	92
3. Hz. Muhammed'in (s.a.s.) Hizmetçileri ve Azat Ettiği Köleleri.....	94
4. Hz. Muhammed (s.a.s.) Dönemi Devlet Görevlileri (1-10/ 622-632).....	95
B. DÖRT HALİFE DÖNEMİNDE KAHTÂNÎ OLAN KABİLELERLE İLİŞKİLER.....	100
1. Hz. Ebû Bekir Döneminde Kahtânî Olan Kabilelerle İlişkiler	103

2. Hz. Ömer Döneminde Kahtânî Olan Kabilelerle İlişkiler.....	118
3. Hz. Osman Döneminde Kahtânî Olan Kabilelerle İlişkiler	129
4. Hz. Ali Döneminde Kahtânî Olan Kabilelerle İlişkiler	143

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

EMEVLER DÖNEMİNDE KAHTÂNÎ KABİLELER VE İKTİDAR İLİŞKİLERİ

A. MUÂVİYE B. EBÛ SÛFYÂN'IN KABİLELER ARASI DENGELER POLİTİKASI	178
B. MERCİRÂHİT SAVAŞI (64/684) İLE KABİLECİLİKTE KIRILMA NOKTASI.....	196
C. HACCÂC B. YÛSUF ES-SEKAFÎ İLE KAYSÎLERİN GÜÇLENMESİ	206
D. ABDÛLMELİK B. MERVÂN DÖNEMİNDE MÜHELLEBÎ AİLESİ İLE KAHTÂNÎLERİN GÜÇLENMEYE BAŞLAMASI.....	212
E. SÛLEYMAN B. ABDÛLMELİK İLE KABİLECİLİKTE ZİRVE DÖNEMİ.....	222
F. ÖMER B. ABDÛLAZİZ İLE DENGELERİN TEKRAR KURULMASI	228
G. YEZÎD B. ABDÛLMELİK İLE KABİLELER ARASINDAKİ DENGELERİN BOZULMASI	231
H. HİŞÂM B. ABDÛLMELİK İLE DENGELERİ YENİDEN KURMA DENEMELERİ.....	238
İ. YEZÎD B. VELÎD'İN DARBESİ İLE KAYSÎLERİN ZAYIFLAMASI	245
J. EYALETLERİN KABİLE MÜCADELESİNDE DURUŞU.....	253
K. EMEVÎ DEVLETİ'NİN YIKILMASINDA ADNÂNÎ-KAHTÂNÎ REKABETİNİN ETKİSİ.....	261
SONUÇ	279
KAYNAKÇA.....	287

ÖN SÖZ

Arap Yarımadası fiziki, coğrafi ve sosyal sebeplerle tarihin erken dönemlerinden itibaren kabile mücadelelerine sahne olmuştur. Gerek İslâm öncesinde gerekse İslâm'ın ortaya çıkışından sonra en çok bilinen kabile mücadelesi Mekke şehrine kimin hâkim olacağı ile ilgili olan Kureyş kabilesi içindeki Emevî-Hâşimî mücadelesidir. Bunun gibi bir başka mücadele, tarihi daha eski zamanlara dayanan Kahtânî-Adnânî kabileleri arasında da meydana gelmiştir. Bu mücadeleye Güney Arapları ve Kuzey Arapları mücadelesi veya Kelbî (Kaysî ya da Yemenî)-Mudarî mücadelesi de denmektedir. Çalışmamızın konusunu oluşturan Kahtânîlerin yurdu olan Güney Arabistan, Hindistan-Çin-İran-Mısır arasındaki ticaret yolu üzerinde olması sebebiyle ekonomik ve stratejik yönden büyük öneme sahiptir. Bölge bu özelliği sebebiyle değişik kültürlerin birleştiği bir kültür mozaigine sahiptir. Güney Arabistan'da yapılan setler sayesinde toprağın sulanabilmesi de tarımın gelişmesini sağlamıştır. Maînliler, Sebeliler ve Himyerliler gibi büyük devletlerin kurulduğu bir bölge olması sebebiyle de Arabistan tarihi içinde önemli bir yere sahip olmuştur. Bu bölgenin önemi İslâm dini ortaya çıktıktan sonra da devam etmiştir.

Mekke döneminde müşriklerin İslâm'a girme konusunda gecikmeleri, Medine'de Evs-Hazrec ve muhacir-ensar arasındaki çekişmeler, ridde olayları, Hz. Osman (r.a.) döneminde çıkan olayların altında yatan sebepler, Emevîler döneminde ortaya çıkan daha büyük temelli olayların hepsinde başta Adnânî-Kahtânî kabileleri arasındaki çekişmeler olmak üzere kabilecilik olgusunun etkili olduğunu söyleyebiliriz. Bundan dolayı İslâm tarihinde meydana gelen olaylar ile ilgili araştırmalarda kabilecilik olgusunun göz ardı edilmemesi gerektiğini düşünüyoruz. Hz. Ali ve Muâviye arasında geçen mücadeleden galip çıkan tarafın Muâviye olmasıyla beraber yaklaşık 90 yıl hüküm sürecek olan Emevî Devleti kurulmuştur. İslâm tarihinde derin etkiler bırakan bu dönemin en önemli özelliklerinden biri de muhalif gruplar ve yönetim arasında yaşanan siyasi, fikrî ve askerî mücadelelerdir. Yemen asıllı Kahtânî kabileler ile Kuzey Arabistanlı Adnânî kabileler arasında geçen mücadele bunlardandır. Bu iki büyük kabile arasındaki devlete hâkim olma mücadelesinin de Emevîlerin yıkılışında etkili olduğu bilinen bir husustur. Bu çalışmada özellikle Kahtânîlerin bu süreçteki rollerini tespit etmeye çalıştık.

Kahtânî kabilesi hem İslâm öncesi hem de İslâm sonrası Arabistan tarihinde önemli bir konuma sahiptir. Bu önemine binaen kabilenin özellikle de İslâm sonrası tarihinin araştırılması ve bu dönemdeki etkisinin tespit edilmesinin gerekliliği fikri bizde

oluşturdu. Yapmış olduğumuz araştırmalarda müstakil bir çalışma olarak Kahtânî kabilesi ile ilgili akademik anlamda bir tez veya makalenin olmadığını tespit ettik. Kahtânîler ile ilgili bilgiler çeşitli çalışmalarda yüzeysel olarak ele alınmış olup konuyla ilgili müstakil bir çalışmanın gerekli olduğu ortadadır. Biz de Kahtânî kabilesi ile ilgili böylesi bir çalışmayı yapmaya karar verdik.

Çalışmamız üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Kahtânî kabilelerini daha iyi tanımak için onların ilk ana yurdu olan Yemen'den, Kahtânîlerin soyundan, Arapların neden Adnânî ve Kahtânî diye iki ana kola ayrıldığından, Kahtânî kabilelerin kuzey bölgelere göç etmelerinin nedeni olan Arim Seli'nden, Kahtânî olduğunu tespit ettiğimiz kabileler hakkında kısa bilgilerden bahsedilmiştir.

İkinci bölümde, Hz. Muhammed (s.a.s.) ve dört halife dönemlerinde Kahtânî kabileler ile kurulan ilişkilerden bahsedilmiştir. Hz. Muhammed'in (s.a.s.) eşleri, köleleri, hizmetçileri, devlet işlerinde görev verdiği kişiler arasında Kahtânî kabilelere mensup kişilerin olup olmadığına bakılmıştır. Dört halife zamanında ridde olaylarında, Hz. Ömer (r.a.) zamanında yapılan fetihlerde, Hz. Osman (r.a.) döneminde "ilk fitne olayı" olarak adlandırılan olaylarda, Hz. Ali (r.a.) ve Muâviye arasında geçen olaylarda Kahtânî kabilelerin durumu tespit edilmeye çalışılmıştır.

Üçüncü bölümde Emevî Devleti zamanında zirve yapan ve devletin yıkılmasında etkili olan kabilecilik unsurunda Kahtânî kabilelerin etkisi ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu bölümdeki başlıklar tematik olarak tercih edilmiş olup herhangi bir tarih ve üstünlük durumuna bakılmamıştır. Kabile asabiyetinin belirleyici olduğu halifeler, kişiler ve olaylar seçilmiştir.

Çalışmamızın sonuç bölümünde araştırma sonucunda elde ettiğimiz bilgiler ışığında ulaştığımız sonuçlar maddeler hâlinde sıralanmıştır.

Araştırma konusunun seçimi ve hazırlanması süreçlerinde yardımlarını esirgemeyen danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Hakan Öztürk'e içten teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim. Ayrıca tezimi hazırlarken bana maneviyatları ile destek olan aileme özellikle de kızlarım Azra ve Beyzanur ile annem Ayşe Taşkın ve babam Mehmet Taşkın'a çok teşekkür ederim.

Zuhal TAŞKIN
ADANA 2023